

Radikální hledač třetích cest

Matouš Vanča

Do dlouhé řady osobností, které se dočkaly samostatného knižního rozhovoru, nově přibyl také filosof, politolog a dlouholetý autor *Salonu* Pavel Barša. Rozmluvu s ním vydal publicista Matěj Mětelec v knize *Jako obvykle jsem hledal nějakou třetí cestu* (Host 2025).

Profesor Barša se dle vlastních slov narodil „příliš pozdě na osmašedesátá a příliš brzy na devětaosmdesátá“. Přesto byl po sametové revoluci dostatečně mlád na to, aby ne-

rozčlenit do kapitol definovaných chronologicky i tematicky.

Matěj Mětelec je přitom nejen sofistikovaným tazatelem, ale i pozorným posluchačem. V úvodu knihy přiznává ambici postihnout vlivy, které utvářely Baršovo myšlení i výběr témat, jimž se věnuje či věnoval – a tento záměr se autorovi podařilo splnit. Pokud však zároveň Mětelec ohlašuje úmysl pouštět se při rozhovorech do vlastní argumentace a konfrontovat tázaného s jinou perspektivou, pak se čtenář dočká spíše toho, že si oba vesměs notují.

V Baršou napsaném závěru je přítom tento motiv doveden téměř do krajnosti: stárnoucí politolog deklaruje, že snad už ani nepůjde k volbám, protože není na výběr, a místo toho se začne připravovat na „poziční válku“, která bude hájit akademické a kulturní instituce před tlakem budoucího národně-konzervativního režimu, stejně jako byly hájeny ostrůvky svobodné alternativní kultury v dobách normalizačních. Právě tento defetismus by si zasloužil být v rozhovoru konfrontován a obhajován do hloubky.

taktu s intelektuální scénou, jakkoli nebyl přímo napojen na pronásledovaný disent. Ke svým životním osudům nejednou přistupuje se zdravou sebereflexí, uznává například, že nedělal nic tak závažného, aby se o něj StB kromě několika výsledků blíže zajímala, a připouští, že kdyby si vybral vědeckou dráhu, mohlo to být jiné a mohl by i podlehnout.

S podobnou sebeironií líčí, jak po revoluci hledal uplatnění a nakonec si vybral politologii a mezinárodní vztahy – disciplíny, které bylo třeba budo-

Pro kritickou reflexi celého období jsou ovšem důležité i jeho postřehy, dle nichž byly západní ideje při přenášení do českého prostředí mnohdy „orežavány“ o to, co by je z pohledu nové jednoznačné orientace českého intelektuálního prostoru nějak problematizovalo. Snad vůbec nejsignifikantnější je pak Baršovo přiznání neúspěchu při snaze tomuto orežavání bránit.

Rudý rabín a jiné příběhy

Pozoruhodné je i Baršovo líčení vlastního ideologického vývoje. Rodina s částečně židovskými předky (včetně děda, prvorepublikového ateistického komunisty, a praděda zvaného „rudý rabín“) vítala srpnovou invazi a snažila se ze syna vychovat „věřícího stalinistu“. Postupem času se z něj ale stal nejprve reformní marxista, pak „padlý“ student marxismu-leninismu, který se zapojil do alternativní kultury, a v devadesátkách nakonec liberál, jenž se později proměnil v současného „liberálního levičáka“, pro kterého ovšem levicovost není součástí identity, a nemá proto potřebu se k levici výslovně hlásit.

Za zmínku stojí též Baršův všeobecný odpor k jakékoli institucionalizaci. Zmiňovaným tématům multikulturalismu či feminismu se přestal věnovat, jakmile se stala předmětem oficiálních státních politik a chopili se jich byrokraté. Z principu chce zůstat jen veřejným intelektuálem komentujícím dění, bez ambice zapojit se do jeho praktického ovlivňování.

Právě Baršovo přemítání o roli intelektuálů patří k nejcennějším momentům rozhovoru. Doba, kdy bylo v našem prostředí potřeba sumarizovat neznámé západní vědění, se již nevrátí, dnešní akademici jsou nuceni k „průmyslové výrobě“ anglicky psaných článků a při vydávání českých psaných knih si někdy připadají, jako by trpěli samomluvou, neb se jim nedostává téměř žádných ohlasů. Budou vůbec v češtině vycházet intelektuálně bohaté texty, které byly jakožto „vysoká kultura“ integrální součástí kulturního prostoru každého národa, nebo se akademické prostředí zcela zglobalizuje a separuje od českojazyčné kultury?

Pavel Barša jakožto zpovídaný účastník české veřejné debaty posledních třiceti let nakonec sám klade klíčovou otázku, když otevírá prostor ke kritickému přemýšlení o budoucnosti debaty samotné.

— Autor je publicista a komunální politik

Pavel Barša chce zůstat jen komentátorem dění, zapojit se do jeho praktického ovlivňování odmítá.

Foto: ČTK – Kateřina Šulová

jen přispěl k budování akademických struktur, ale zároveň se i vrátil k vlastnímu studiu.

Neopakovatelná polistopadová situace mu dala šanci být učitelem i studentem současně, stejně jako příležitost zkoumat mnohem rozsáhlejší spektrum oborů, než je při dnešní standardní akademické specializaci obvyklé. Právě díky tomu se prosadil jako „veřejný intelektuál“ a komentátor společenského dění. Asi nejvýrazněji se ale nakonec do obecného povědomí zapsal coby člověk, který v devadesátých a nultých letech prostřednictvím srozumitelně napsaných publikací seznamoval českou veřejnost s moderním západním politickým myšlením, multikulturalismem či feminismem.

Pestrý Baršův život, rozdělený nejen sametovou revolucí, ale též oním „přepínáním“ mezi obory, umožnil knihu přehledně

Výraznější výjimku představuje snad jen pohled na roli, již sehrál v českých dějinách Václav Havel.

Agent imperialismu

Podle autora se Barša obával, že bez konfrontace bude rozhovor nudný – nuda se sice nedostává, ale výraznější konfrontace také ne. Produktivní dialog by přitom polemiku implicitně obsahovat měl a takovýto vcelku přátelský rozhovor by ji jistě bez problémů unesl.

V pasážích, kde se oba aktéři dotýkají celospolečenského ústupu od levicových ideálů, které vyznávají, Barša rezignovaně přiznává, že vlastně neví, jak téma omezení moci nejbohatších vrátit na stůl. Škoda že se s tím Mětelec spokojil a nijak zpovídaného netlačil, aby se u tématu zastavil a onu bezvýhodnou situaci alespoň teoreticky reflektoval.

Ve čtenáři, jehož zajímá blízká budoucnost, tedy vyvolává kniha složená z otázek a odpovědí otázky další, nepoložené a nezodpovězené. Avšak čtenář, kterého zajímá Barša myslitel, bude uspokojen vrchovatě. Rozhovor jako takový je zajímavým příspěvkem k historii českého intelektuálního života, zejména pak k jeho zásadnímu přerodu po sametové revoluci. Právě „postrevoluční radikál“ Barša je pro takový účel cenným svědkem – sám v životě nejedním přerodem prošel a na své cestě akademickými institucemi stál po boku osobností natolik názorově rozdílných, jako jsou Petr Fiala či Petr Drulák.

Pavel Barša se v mládí zapojil do alternativní brněnské kultury, muzicíroval a místo kandidatury věd si záměrně vybral nenáročnou dělnickou profesi. Zůstával přitom v kon-

„

Podle autora se Barša obával, že bez konfrontace bude rozhovor nudný – nuda se sice nedostává, ale konfrontace také ne

vat téměř z ničeho, a kde tedy mohl „oslnit publikum“. Jako mnoho jiných využil nových možností, vyjel do zahraničí, seznamoval se s aktuálními trendy ve společenských vědách a pak se vrátil jako „agent amerického kulturního imperialismu“.